

explicative și a prezentat traducerea expresiilor existente în text, din limbile germană, latină și maghiară. Lucrarea se încheie cu un glosar și un indice de nume și locuri.

În concluzie, lucrarea la care ne referim este extrem de valoroasă sub raport științific, prin scris, documentare și originalitate.

Dumitru Suciu

KRISTÓF Szongott, *Orașul liber regal Gherla (1700-1900), metropola Armeano-Maghiară*, vol. III, volum tradus de Andreea Ghiță și îngrijit de Lucian Nastasă, București, Editura Ararat, 2012, 362 p.

Marele cărturar Kristóf Szongott (1843-1907), director al Școlii Armene, iar apoi profesor la Gimnaziul principal din Gherla, fondator al revistei „Armenia” și al Muzeului Armean din aceeași localitate, s-a dedicat întru totul studierii și conservării culturii acestui grup etno-cultural. Ne-am oprit pentru moment asupra volumului *Monografia orașului liber regal Gherla, Metropola Armeano-Maghiară (1700-1900)*, recent apărut la Editura Ararat, ca parte a unui ciclu de restituții, fără a stăruia asupra datelor referitoare la autor, mai ales că s-au scris mai multe lucrări care fac cunoscute cititorilor personalitatea omului de cultură armean Kristóf Szongott, precum cele ale lui Madeleine Karacașian (*Cu și despre armeni*), Bogdan Căuș (*Figuri de armeni din România*), Constantin Albinetz (*Identități în dialog: Armenia și armenii din Transilvania*) ș.a. Volumul *Monografia orașului liber regal Gherla, metropola armeno-maghiară (1700-1900)* este parte a monografiei *Orașul liber regal Gherla [Szamosujvar szab. Kir. Varos Monographiaja]*, de Kristóf Szongott, tradus acum din limba maghiară de Andreea Ghiță și îngrijit de istoricul Lucian Nastasă-Kovács. Volumul este o restituire binevenită, o carte adresată tuturor celor interesați de trecutul acestui grup etno-cultural.

Necesitatea apariției acestei lucrări a fost dată, după cum remarcă autorul în prefața lucrării, de numărul redus al scrierilor despre armenii din Transilvania, cu toate că – scrie acesta – „destinul nostru este atât de interesant și plin de tâlc”. Nu s-au schimbat multe din acest punct de vedere de-a lungul anilor, istoria armenilor din Transilvania fiind în continuare un subiect care nu s-a bucurat de prea multe abordări istoriografice, în pofida influenței pe care au avut-o aceștia asupra creșterii economice, urbanizării și modernizării Transilvaniei.

Studiul introductiv, realizat de istoricul Lucian Nastasă-Kovács, conține o prezentare succintă a istoriei armenilor, cu menirea de a populariza trecutul acestui grup etno-cultural.

Volumul are un caracter de cronică a localității, suficient pentru a oferi bogate repere asupra istoriei și mai ales asupra complexității civilizației, prin riguroase incursiuni în ceea ce privește etnografia, structurile sociale, asociațiile religioase, educația, religia, literatura, muzica, cutumele și multe altele. Lucrarea conține numeroase ilustrații reprezentative pentru acea perioadă, majoritatea cu caracter inedit și – acum – chiar cu valoare de document.

Lucrarea este structurată în trei părți, cea dintâi prezentând sosirea armenilor în Ardeal și stabilirea acestora la Gherla. Ni se oferă astfel informații despre castrul roman și Cetatea Martinuzzi, precum și despre vestigiile arheologice și arhitectonice găsite în acea zonă.

În cea de a doua parte, autorul prezintă date despre Gherla istorică, efectuează incursiuni în viața culturală, socială, economică și politică a vremii. Totodată, furnizează referințe valoroase despre Societatea Tăbăcarilor din Transilvania, prezintă regulamentul de funcționare a acesteia, precum și informații utile referitoare la specificul economiei armenesti din perioada respectivă, cum ar fi industria manufacturieră sau formule de organizare a negustorilor, îndeosebi sub forma societăților. O mare parte a acestui capitol este dedicat aspectelor religioase, relevând importanța factorului spiritual-confesional în viața armenilor din Gherla, care asemenea majorității covârșitoare a armenilor din Transilvania au îmbrățișat confesiunea armeno-catolică.

În finalul lucrării, autorul efectuează incursiuni în viața cotidiană și culturală a orașului. Cititorii interesați de cultura armenească vor deveni, prin lectura acestei cărți, familiari cu literatura, tradițiile, muzica și înțelepciunea populară a acestei etnii.

Deși scrisă cu peste un veac în urmă, cartea oferă multe informații utile, deopotrivă istoricilor, cât și celor interesați de acest grup etno-cultural. Lucrarea conține numeroase mărturii despre trecutul, dar și epoca contemporană a autorului, toate acestea dând măsura specificului comunităților de armeni din întreaga Transilvanie.

Claudia Dărăban

Gavin BOWD, *Un géographe français et la Roumanie. Emmanuel de Martonne (1873-1955)*, Paris, France, L'Harmattan, 2012, 217 p. ISBN 978-2-296-96421-1

*« La renommée n'est pas dans le nombre de ses publications, mais dans leur valeur »
Emmanuel de Martonne*

Professeur de langue et littérature française à l'Université de Saint-Andrews (Ecosse), Gavin Bowd a découvert la Roumanie au début des années '90 du dernier siècle et il est tombé sous son charme. Intéressé par la complexité des rapports historiques franco-roumains, G. Bowd a consacré plusieurs de ses ouvrages à ce vaste sujet : *Paul Morand et la Roumanie* (2003, édition roumaine 2008) et *La France et la Roumanie communiste* (2009). Le livre *Un géographe français et la Roumanie. Emmanuel de Martonne (1873-1955)*, publié en juillet 2012, n'est donc que le dernier né d'une série de travaux consacrés aux liens qui se sont établis le long du temps entre Paris et Bucarest.

Cette monographie joue depuis le début sur plusieurs registres, car elle se veut à la fois une biographie exhaustive d'une grande personnalité française, un des pères fondateurs de la géographie physique, ainsi qu'une description minutieuse de la naissance et de l'évolution d'une discipline et d'une école scientifique – la géographie – dans la (Grande) Roumanie de la fin du XIXe – première moitié du XXe siècle. Elle décrit également la formation des réseaux scientifiques internationaux, ainsi que l'influence des universitaires sur la vie sociopolitique, économique et géostratégique de l'Europe. C'est donc un ouvrage qui parle d'un homme (Emmanuel de Martonne), de deux pays indissolublement liés (la Roumanie et la France), des institutions qui forment l'élite (les universités) et d'une science (la géographie).

Tous ces points forts sont développés dans les cinq grands chapitres qui composent le livre et qui font voyager le lecteur à travers le temps et l'espace.

Dans la première partie, intitulée *Vers la Grande Roumanie*, l'auteur nous fait découvrir la mise en place de la carrière académique d'Emmanuel de Martonne – il a rejoint l'Université de Rennes à 26 ans, en 1899 –, ainsi que toutes les recherches scientifiques qu'il a dédiées à la Roumanie à partir de 1898. On comprend comment, petit à petit, les nombreux stages de documentation sur le terrain (surtout en Valachie et en Transylvanie) et les heures de recherche théorique ont abouti à transformer le jeune géographe français dans un spécialiste de ce coin de l'Europe, situé au carrefour de trois empires : l'Empire Ottoman, l'Autriche-Hongrie et la Russie tsariste. C'est en effet, comme l'explique bien dr. Gavin Bowd, son intérêt tout particulier pour les Carpates, sous toutes leurs coutures, ainsi que le besoin de faire cartographier les versants de ces montagnes encore peu connues, qui vont l'amener vers des projets scientifiques de grande envergure comme le *Traité de Géographie physique*. Publié en 1909, année de l'ascension du professeur de Martonne à la Sorbonne, ce livre établira sa renommée dans la communauté des géographes français et européens.

Inévitablement, à la longueur de ses expéditions dans les Carpates, de Martonne se façonna une connaissance approfondie des Roumains et donc une amitié indéfectible a vu le jour. Il devint un des plus notoires et influents avocats de l'agrandissement de la Roumanie et plaidera sans réserve la cause de l'unité géographique et politique roumaine dans de nombreuses conférences publiques, ainsi que dans les postes de haute responsabilité publique qu'il a détenu en France pendant la Grande Guerre (1914-1918). Pour les lecteurs roumains de ce livre, il est notamment intéressant de voir le rôle clé joué par Emmanuel de Martonne dans la mise en place des frontières (surtout de celles